

İdeolojik Söylemler ve Kadın Hakları: İstanbul Sözleşmesi Örneği

Şeyma AKIN ^{1*}

¹Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Türkiye

Makale Bilgisi

Makale Geçmişi

Geliş: 20.04.2024

Kabul: 25.10.2024

Yayın: 02.12.2024

Anahtar Kelimeler:

İstanbul Sözleşmesi,
Doğu Avrupa ülkeleri,
Türkiye, İdeoloji,
Popülizm.

ÖZET

İstanbul Sözleşmesinin imzalanmasının ardından özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin bir kısmında ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmaların dikkat çekici tarafı, sözleşmenin içeriğinden ziyade çeşitli varsayımlar ve tehditler üzerinden yürütülmüş olmalarıdır. Her tür şiddeti önlemek amacıyla ortaya çıkan söz konusu metin, bazı ülkeler tarafından hemen kabul edilerek iç mevzuata yansıtılmış, ancak Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda belge imzalanmasına rağmen meclis onayı gerçekleşmemiştir. Benzer tartışmaların yaşandığı Türkiye ise, sözleşmenin mecliste onaylanıp iç mevzuatına yansıtılmasına karşın zaman içinde bu sözleşmeden çekilen ilk ve tek ülke olmuştur. Sözleşme karşıtlığının yaygın olduğu ve çeşitli tartışmaların yaşandığı ülkelerin hemen hepsinde bazı benzerlikler ve tartışmalara esas teşkil eden ortak noktalar bulunduğu görülmektedir. Buna göre, tartışmalar metnin içeriğinde yer alan kadın ve şiddetin önlenmesine dönük olmaktan ziyade, sözleşmenin gizli bir gündemi olduğu, milli ve manevi değerlerin altının oyulmasının hedeflendiği gibi hususlara yoğunlaşmıştır. Bu çalışma, İstanbul Sözleşmesi üzerinden kadın konusunun bahsi geçen ülkelerde nasıl tartışıldığına ve bu tartışmalarda öne çıkan benzerliklere odaklanmakta, yürütülen tartışmaların, tarafların kullandığı söylemlerin kendi ideolojik çerçevelerinden bağımsız olmadığı, hatta özellikle bu çerçeveye oturtulduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda çeşitli Doğu Avrupa ülkelerinden örnekler ile Türkiye’de yürütülen tartışmaların benzer tarafları vurgulanmış, ayrıca, çeşitli ülkelerdeki tartışmalarda kadın konusunun ideolojik bakış ve söylemlerle gündeme taşınmasıyla, tarafları yanına çekme ve ikna etmenin mümkün olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak, çalışmada bahsi geçen ideolojik bakışın da asıl sorunlara eğilmeyi imkansız hale getirdiği ve nihayet sağlıklı tartışmaların yürütülmesi için zemininin de ortadan kalktığı ileri sürülmektedir.

Ideological Discourses and Women’s Rights: The Case of the Istanbul Convention

Article Info

Article History

Received: 20.04.2024

Accepted: 25.10.2024

Published: 02.12.2024

ABSTRACT

After the signing of the Istanbul Conventions, serious discussions took place, particularly in Eastern European countries. The interesting aspect of these discussions is that they were usually conducted based on various assumptions and threats rather than the real content of the convention. The aim of the

Keywords:

Istanbul Convention,
Eastern European
Countries, Türkiye,
Ideology, Populism.

convention is the prevention of all kinds of violence and it was accepted by many countries within a short period of time and later adopted in their domestic legislations. However, in most of the Eastern European countries, it took a different turn. Although the document was signed by them, its ratification was either not carried out or met resistance during its ratification. In Turkey, the discussions were of similar nature, although it was one of the first countries to sign, ratify and adopt it into its legislation. It later decided to withdraw from the convention as the only country to do so. It is interesting to observe the similarities and common discussion points among all these countries regarding the convention. One such similarity in the countries is the claim that the convention has a hidden agenda and aims to undermine national and moral values. In these discussions, the main goal and content of the text is hardly represented and merely used for manipulation. This study focusses on the discussions around the Istanbul Convention in the mentioned countries and highlights the similarities in their argumentation. It also makes reference to discussions in Türkiye both to highlight the similarities and to discuss that the discussions prove not to be very helpful for the women's problems and violence. Thereby, it underlines the role of ideological perspectives and camps in undermining attempts to solve the problems in the women's issues.

To cite this article:

Akın, Ş. (2024). "İdeolojik Söylemler ve Kadın Hakları: İstanbul Sözleşmesi Örneği", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(3), s. 569-587.

***Sorumlu Yazar:** Şeyma AKIN, akinseyma@gmail.com

GİRİŞ

Bireysel haklar modernleşmeyle birlikte ön plana çıkmakla beraber, zaman içindeki uygulamalar ve gelişmeler bu hakların kapsayıcılığını tartışmalı hale getirmiştir. Haklardan faydalanacak kişilerin belirli bir gruba ait olması başlarda yaygın bir kabul olmuştur. Böylece belirli bir zümreye ait olanlar, mesela erkekler öncelikle siyasette söz sahibi olmuş veya seçme ve seçilme hakkından faydalanmıştır. Daha sonra bu haklar toplumun diğer kesimlerini de içerecek şekilde genişlemiştir. Ancak bahsi geçen genişleme süreci uzun ve çeşitli zorluklar içeren bir yol olmuştur. Örneğin, ABD'deki siyahi haklarının ciddi biçimde ele alınması ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısına tekabül etmektedir. Benzer şekilde Avustralya'da Aborjinlere oy hakkının verilmesi ancak 1962'de mümkün olabilmiştir¹. Kadın hakları meselesinde de ülkeye veya bölgeye göre farklılıklar görülmektedir. Mesela, İngiltere'de evli kadının mülkiyet hakkını düzenleyen yasa 1882 yılında çıkarılmış² ve bu sayede evlenen kadının mülkü kendisine ait kalabilmiştir. Seçme ve seçilme hakkında ise ilk başlarda daha katı bir tutum sergilenmiş ve yine İngiltere'de 1832'de çıkarılan yasayla³ kadınların oy vermesi

¹ Commonwealth Electoral Act (1962), <https://www.legislation.gov.au/C1962A00031/latest/text>, ET: 21.02.2024.

² Married Women's Property Act (1882), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/75/enacted>, ET: 21.02.2024.

³ Johnston, Neil. The History of the Parliamentary Franchise Research Paper 13/14, 2013,

yasaklanmıştır. Seçme ve seçilme hakkı ancak 1900'lerin başında ortaya çıkan süfraj hareketiyle gündeme gelmiş ve uzun mücadeleler neticesinde bu elde edilebilmiştir. Bu hakların kadınlarca kazanılması kimi ülkelerde çok daha sonra gerçekleşmiştir. Mesela İsviçre'de yerelde oy verme hakkı olsa da, kadınların federal düzeyde oy verme hakkı ancak 1971'de söz konusu olabilmıştır.

20. yüzyılda kadınlara bazı hakların tanınması, onların problemlerini ortadan kaldırmak için yeterli olmamış, süreç içerisinde daha eşitlikçi ve adil bir toplum yapısı için çeşitli adımların atılması gerekmiştir. Bu gelişmeler kadınlara temel hak ve özgürlükler anlamında imkanlar sağlamış olsa da çeşitli toplumsal dinamikler nedeniyle kadınlarla ilgili sorunlar varlığını sürdürmüş, hatta zaman zaman derinleşmiştir. Modern bir yapıya doğru evrilen toplumsal gruplar bu sürece farklı tepkiler vermişlerdir. Kimisi yeniliklere daha açık olmuş, değişim sürecinde hukuk sistemi ve geleneklerin revize edilmesini benimsemiş, bazı gruplar ise kendi içine kapanıp daha reaktif tepkilerle toplumun dizaynını uygun görmüştür. Böylece var olan gelenekler, kurallar veya roller daha katı bir hal almış ve dışarıdan gelen her tür değişim bir tehdit olarak algılanmıştır. Özellikle kadın hakları konusunda bu daha bariz şekilde gözlemlenmektedir. Bir yanda kadının mutlak biçimde değişmesi ve "kurtuluşu" için gelenekten kopması gerektiği inancı varken, öte yandan da değişimin bir toplum için bir tehdit oluşturduğu ve onu bir arada tutan unsurları tahrip ettiği kanaati yaygındır. Bir bakıma kadın hem modernleşme ve değişimin, hem de geleneksel ve tutucu anlayışın temel meselelerinden biri haline gelmiştir. Değişimin kadın ile mümkün olacağı iddiası dillendirilmekle birlikte, geleneklerin muhafazası sorumluluğu da kadına yüklenmiştir. Tüm bu çelişkili süreç içinde kadın sorunlarının halen tatminkar bir sonuca ulaşip çözülemediği açıktır.

Bu sorunlardan biri, belki de en önemlisi, kadına yönelik şiddettir. Birleşmiş Milletler'in tanımına göre kadına yönelik şiddet "kadınlara yönelik fiziksel, cinsel veya psikolojik zarara neden olan her tür eylemi"⁴ kapsamaktadır. Şiddetin önlenmesine ilişkin çeşitli sözleşmelerin imzalanmasına ve buna dair türlü mevzuatların oluşturulmasına rağmen sorunun devam ettiği görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre⁵ dünya genelinde 3 kadından biri fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmıştır ve şiddet uygulayanların çoğunluğu eşler/sevgililerdir. Dolayısıyla, bu sorun belirli bir toplumsal grup, ülke veya bölgeyle sınırlı değildir, küresel bir olgudur. Bu hususta 1990'lardan itibaren önlemler almak amacıyla çeşitli adımlar atılmış, taslak metinler hazırlanmıştır. Bu makalenin de konusu olan taslaklardan biri, Mayıs 2011'de AB bakanlar komitesinin İstanbul'daki buluşmasında imzaya açılmış ve İstanbul Sözleşmesi adını almıştır. Nihayet Andorra'nın 2014 yılında imzalamasıyla sözleşme yürürlüğe girmiştir. Ocak 2024 itibariyle sözleşme bütün AB ülkeleri tarafından imzalanmış, ancak bu ülkelerden sadece 22 tanesi sözleşmeyi meclisinde onaylamıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen özellikle çoğu Doğu Avrupa ülkesinde ve Türkiye'de tartışmalar süregelen ve Sözleşme hakkında birçok iddia ortaya atılmıştır. Hatta Türkiye ani bir kararla 20 Mart 2021 tarihinde Resmi

<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP13-14/RP13-14.pdf>, ET: 21.02.2024.

⁴ Declaration on the Elimination of Violence against Women (20.12.1993), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>, ET: 21.02.2024.

⁵ Violence against women (25.3.2024), <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>, ET: 21.02.2024.

Gazete’de ilan ederek sözleşmeden çıkmıştır⁶.

Tartışmaların kapsamına bakıldığında Sözleşmenin içeriğinden ziyade spekülatif gizli gündem ve tehdit iddialarının öne çıktığı görülmektedir. Bu kafa karışıklığının ve temelsiz iddiaların yaygınlaşması nedeniyle Avrupa Komisyonu özet bir broşür hazırlayıp sözleşmenin içerdikleri ve içermedikleri hakkında bilgilendirme yapmıştır⁷. Buna göre, Sözleşme ile devlete birtakım sorumluluklar yüklenmekte, devletten kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve şiddeti uygulayanların cezalandırılması, şiddete maruz kalanların koruma altına alınması, mağdurların zararlarının tazmin edilmesi gibi hususlarda adım atılması talep edilmektedir. Ayrıca, mağdurlara destek için diğer kurumlarla iş birliği yapılması, destek hizmetlerinin sunulması ve kolluk kuvvetlerinin haklar konusunda eğitilmesi gibi konularda girişimlerde bulunması da beklenmektedir. Öte yandan, yürütülen tartışmalarda temelsiz iddiaların önünü almak için sözleşmenin hangi konuları “kapsamadığına” ilişkin açıklamalar da mevcuttur.

Aynı belgede aile kavramının çokça gündeme getirildiği ve sözleşmenin aileye ve geleneksel aile değerlerine bir tehdit oluşturduğuna dair iddiaların asılsız olduğu vurgulanmaktadır. Yine tartışmalı bir başka husus olan cinsiyet temelli kimlikler ve kavramlara ilişkin açıklamalar yapılmasına gerek görülmüştür. Buna göre metindeki “gender” (toplumsal cinsiyet) kelimesi, kadın ve erkek kavramlarının ortadan kaldırılması anlamına gelmemektedir. Bu kavramın tercih edilmesi cinsiyet ile toplumsal konum arasında bir ilişkiye işaret etmektedir. Ayrıca, sözleşmede eşcinsel evliliğinin tanınmasına ilişkin herhangi bir madde olmadığı belirtilmiştir. Bu kavramların kullanıldığı bağlama bakıldığında, temel hususun şiddete maruz kalanların korunması olduğu anlaşılmaktadır. Yani korunma hakkı herkesi kapsamaktadır ve bireylere cinsiyeti, ırkı, dini, dili, yaşı, medeni hali, cinsel yönelimi ve toplumsal cinsiyet kimliğinden dolayı ayrımcılık yapılmamalıdır. Şiddet mağdurları kapsamına erkeklerin ve göçmen kadınların da dahil edilmesi gerektiği ayrıca ifade edilmektedir.

Bu makale, İstanbul Sözleşmesinin içeriğinin bu kadar net olmasına ve esasen şiddetin önlenmesi amacını taşımasına rağmen bazı ülkelerde farklı bağlamlarda tartışılmasına odaklanmıştır. Söz konusu tartışmaların ideoloji temelli yürütüldüğü ve ülke içinde siyasi ve toplumsal gündemde canlı tutulduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yine çeşitli ülkelerden örnek verilerek yürütülen tartışmalar ve kampanyalar arasındaki benzerliğe dikkat çekilmiş; böylece kadın sorunlarının ideolojik tartışmaların gölgesinde kaldığı ve asıl sorunların göz ardı edildiği ileri sürülmüştür. Bu kapsamda Türkiye’deki siyasi iklim, özellikle ülkenin Avrupa Birliği rotasından ayrılması, Gezi olayları ile darbe girişimi sonrasındaki otoriterleşme süreci⁸ tartışmaların içeriğinin belirlenmesinde önemli olmuştur. Nitekim bu dönemde popüler söylemler daha yaygın hale gelmiş ve kitleleri daha kolay konsolide edecek gündemlere sıkça başvurulmuştur. Dolayısıyla, İstanbul Sözleşmesi bu tür söylemler ve ideolojik temelli kamplaşmalar için kullanışlı bir araca dönüşmüştür.

⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-49.pdf>, ET: 21.02.2024.

⁷ What is the Istanbul Convention? Who is it for? Why is it important? (n.a.), <https://ec.europa.eu/justice/saynostopvaw/downloads/materials/pdf/istanbul-convention-leaflet-online.pdf>, ET: 21.02.2024.

⁸ Bodur Ün, Marella / Arıkan, Harun. “Europeanization and De-Europeanization of Turkey’s Gender Equality Policy: The Case of the Istanbul Convention”, *JCMS*, C. 60, S. 4, 2022, s. 945-962.

I. ÇALIŞMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

Bu makalede ele alınan İstanbul Sözleşmesi üzerine çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, İstanbul Sözleşmesinin hukuki boyutundan, ülke içindeki tartışmalara yansımalarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Özellikle 2020 sonrası ülkelerdeki tartışmalara yer veren ve popülist politikalarla ilişkisini irdeleyen yazılar dikkat çekmektedir. Bu çalışmayla ilişkili olanları birkaç başlık çerçevesinde ele alabiliriz; bunlardan biri tartışmaların keskin yürütüldüğü ülkelerdir. Ülkedeki grupların İstanbul Sözleşmesi üzerinden kamplaştıkları ve argümanlarını bu doğrultuda ileri sürdükleri ele alan çeşitli çalışmalar vardır. Bu kapsamda Bulgaristan⁹, Macaristan¹⁰, Hırvatistan¹¹, Bosna-Hersek¹² ve mesela Ukrayna'da¹³, kilisenin dahlini de tartışan pek çok çalışma bulunmaktadır. Ayrıca birden fazla ülkeyi ele alan, aralarındaki benzerliklerin altını çizen çalışmalar da mevcuttur^{14, 15}. Söz konusu araştırmalarda ülkelerdeki kampların oluşumu aktarılmış ve İstanbul Sözleşmesi'nin bir turnusol kağıdı olarak işlev gördüğü ortaya konmuştur.

Bazı çalışmaların odak noktasında otoriterleşme ve muhafazakarlaşma bulunmaktadır. Bunlara göre İstanbul Sözleşmesi tartışmaları, ülke içindeki siyasi iklimin değişimine dair ipuçları barındırmaktadır. Sözleşmeye yönelik çeşitli grupların muhalif olması ve Sözleşmenin imzalanmasını engelleme çabaları bu siyasi iklimin yansımaları olarak tartışılmakta¹⁶, Türkiye'deki otoriterleşme ele alınmaktadır¹⁷. Yine Türkiye'deki tartışmalar, söylem değişikliği ve AK Parti'nin AB'den uzaklaşmasını konu alan araştırmalar mevcuttur¹⁸. Bir grup çalışma ise İstanbul Sözleşmesi etrafındaki tartışmaları bir kavramsal çerçeveye oturtmaktadır.

⁹ Vassileva, Radosveta. "A Perfect Storm: The Extraordinary Constitutional Attack against the Istanbul Convention in Bulgaria", *Osteuropa Recht*, C. 68, S.1 2022, s. 78-96.

¹⁰ Nagy, Alíz. "The Non-Ratification of the Istanbul Convention – Gender Inequality in Hungary", *V4 Human Rights Review*, C. 3, S. 2, 2020, s. 19-21.

¹¹ Bosak, Martina / Vajda, Maja Munivrana. "The reality behind the Istanbul convention: Shattering conservative delusions", *Women's Studies International Forum*, C. 74, 2019, s. 77-83.

¹² Gavrić, Saša. "Understanding Substantive Representation of Women in Consociational Post-Conflict Political Systems", *Nationalism and Ethnic Politics*, C.30, S.2, 2023, s. 173-191.

¹³ Elsner, Regina. "Ukrainian Churches and the Implementation of the Istanbul Convention in Ukraine: Being Europe Without Accepting "Gender"", *The Review of Faith & International Affairs*, C.20, S. 3, 2022, s. 63-76.

Zorgdrager, Heleen. "Ukrainian churches in defence of 'traditional values': two case studies and some methodological considerations", *Religion, State & Society*, C. 48, S. 2-3, 2020, s. 90-106.

¹⁴ Gwiazda, Anna / Minkova, Liana. "Gendered advocacy coalitions and the Istanbul Convention: a comparative analysis of Bulgaria and Poland", *International Feminist Journal of Politics*, C. 26, S. 1, 2023, s. 31-53.

¹⁵ Balogh, Lúcia. "The Ratification Status of the Council of Europe's Istanbul Convention Among EU Member States", *MTA Law Working Papers*, Magyar Tudományos Akadémia/Hungarian Academy of Sciences Budapest, 2020. ET: 12.01.2024.

¹⁶ Stubbs, Paul / Lendvai-Bainton, Noemi. "Authoritarian Neoliberalism, Radical Conservatism and Social Policy within the European Union: Croatia, Hungary and Poland", *Development and Change* C. 51, S.2, 2019, s. 540-560. Parti, Katalin. "Illiberal and Populist Political Narratives on Gender and Underreporting of Sexual Violence: A Case Study of Hungary", *Politics and Governance*, C. 10, S. 4, 2022, s. 26-37.

¹⁷ Eslen-Ziya, Hande. "Establishing networked misogyny as a counter movement: The analysis of the online anti-Istanbul convention presence". *Convergence*, C. 28, S. 6, 2022, s. 1737-1753. Cerami, Carola. "Turkey, Europe and Women's Rights: The Controversial Debate on the Istanbul Convention, *Nuovi Autoritarismi e Democrazie: Diritto, Istituzioni, Società* C. 3, S. 1, 2021, s. 1-9. Bayar, Tuğba. "Turkey's withdrawal from Istanbul Convention: international human rights regime vis-à-vis authoritarian survival", *Turkish Studies*, C. 25, S. 1, 2023, s. 22-42.

¹⁸ Aydın-Düzgüt, Senem. "De-Europeanisation through Discourse: A Critical Discourse Analysis of AKP's Election Speeches", *South European Society and Politics*, C. 21, S. 1, 2016, s. 45-58. Ünal, Didem. "Securitization of gender as a modus operandi of populism: anti-gender discourses on the Istanbul Convention in the context of AKP's illiberal transformation", *Southeast European and Black Sea Studies*, 2023, s. 1-21.

Örneğin Özdil-Gümüş¹⁹ muhafazakâr söylem üzerinden bir tartışma yürütür. Yine Squire'e ait bir çalışma²⁰, meseleyi çeşitli tartışma kavramları üzerinden ele almaktadır. "Gender" kavramı üzerinden kapsamlı bir tartışma yürütüldüğü ve geleneksel aileden ülkelerin egemenliğinin tehdit altında olduğuna kadar geniş bir yelpazeyi kapsadığı ileri sürülmektedir.

Bir başka çalışma ise Isaacs ve Rudzite²¹ tarafından gerçekleştirilen, Letonya'daki tartışmalar üzerinden kavramsal bir analizdir. Bu çalışmada da bahsi geçen kavramsal analiz çerçevesi kullanılmıştır. Bu şekilde Sözleşmenin kendisinden ziyade, onun araçsallaştırıldığı ve iktidar alanları oluşturmak için kullanıldığını ortaya koymasına dayanarak, karşılaştırmalı araştırma için yararlı bir zemin sağlanmaya çalışılmıştır. Farklı ülkeleri ele alan karşılaştırmalı bir analizin yanı sıra, bu makalenin özgün boyutu söz konusu analizi temel almasıdır.

Isaacs ve Rudzite'nin önerdiği tasnife göre, tartışmalar dört temel unsur üzerinden yürütülmektedir. Bunların ilki *moralisation*, yani ahlaki bağlama oturtma, ahlaki bir emire gönderme veya ahlaki yozlaşma iddiasıyla ilişkilidir. Ahlaka referans veren gruplara bakıldığında daha çok muhafazakâr kesimler bu konuda öne çıksa da başka toplum kesimlerinin de ahlaki referanslara başvurduğu görülmektedir. Buna en açık örnek olarak seküler kesimlerin evrensel insan hakları gibi referanslar vermesi gösterilebilir. İkinci unsur, *externalisation of agency* yani, araçların dışsallaşması sürecidir. Burada Sözleşmenin dış baskılar ile uygulandığı ve "dış güçler" tarafından desteklendiğine dair argümanlara sıkça başvurulduğuna dikkat çekilmektedir. Üçüncü unsur, *instrumentalisation of culture* veya kültürün araçsallaştırılması ile bir bakıma bir kültür savaşı yürütüldüğü öne çıkarılmakta, son olarak ise sözleşme çerçevesinde iktidar için asimetrik bir güç mücadelesi (*asymmetric struggle for power*) söz konusu olmaktadır.

Çalışmada ele alınan ülkelerin hepsinde tartışmaların genel olarak bu çerçevede yürütüldüğü görüldüğünden, zikredilen dört başlık üzerinden bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Çalışmada çeşitli ülkeler üzerinde yayınlanan akademik makaleler, kitaplar ve raporlardan faydalanılmış ve elde edilen bulgular üzerinden karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Bu analizde farklı ülkelerde benzer kalıpların ve argümanların tekrar etmesi dikkat çekicidir. Dolayısıyla farklı ülke de olsa İstanbul Sözleşmenin tartışılma meselesi ve manipülasyonu arasında benzerlikler söz konusudur ve bunlar aşağıda detaylı biçimde ele alınmıştır.

II. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ: TARTIŞMA ALANLARI VE TARTIŞILAN ÜLKELER

İstanbul Sözleşmesi etrafında yaşanan tartışmaların genellikle ideolojik temelli olduğu ve Sözleşme karşıtı söylemlerin de bu ideolojik çerçeveden kaynaklandığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla konuya ilişkin tartışmaları ortaya koyup incelemeye önce ideoloji ve söylem

¹⁹ Özdil Gümüş, Esra. "The Contemporary Debates on Conservative Family: The Case of the Istanbul Convention," *RAIS Conference Proceedings 0054*, 2021, Research Association for Interdisciplinary Studies, s. 43-52.

²⁰ Squire, Isobel. "Gender Ideology and the Istanbul Convention in Bulgaria", Master Tezi, Aalborg Üniversitesi, 2018.

²¹ Isaacs, Rico / Rudzite, Liga. "Conceptualising Culture Wars in the Post-Communist Space: Latvia, the Istanbul Convention and the Struggle for Power", *Europe-Asia Studies*, C. 73, S.8, 2021, s. 1418-1440.

kavramlarını kısaca ele alınmasında yarar bulunmaktadır. İdeoloji Freeden'in²² kullanımıyla "organize... ve bilinçli biçimde benimsenen siyasi fikirler sistemi" ve "inanç, tutum, fikir" gibi unsurları içerir. Buna göre bu inançlar, "bilinçli veya bilinçsiz benimsenen değerleri, anlayışları, mitleri ve tercihleri" içermektedir. Yine bu inançlar bütünü siyasi oluşum ve süreçleri desteklemekte veya onlara muhalefet etmenin yanında kitleleri mobilizasyonu için de kullanılmaktadır. Van Dijk²³, ideolojiyi "bir grubun paylaştığı temel fikirleri içeren genel bir sistem" olarak tanımlar. Bu fikirler ise toplumsal olayları yorumlarken etkilidir ve söylemler üzerinde hakimdir. İstanbul Sözleşmesi bağlamında yürütülen tartışmalarda bunu görmek mümkündür; zira taraflar tartışma sürecinde metnin içine bakmaksızın ideolojik temelli birtakım inanç ve kabuller doğrultusunda hareket etmektedir. Bu kabuller çerçevesinde ortaya konan söylemler yardımıyla kitleler ikna olmakta ve mobilize edilmektedir. Freeden, ideolojinin gruplarla olan ilişkisini tartışırken grupların ideolojiyi hem ürettiğini hem de tükettiğini belirtmektedir²⁴. Ayrıca kendisi ideolojinin niteliklerini ve işlevlerini de ortaya koyar ve ideolojilerin meşrulaştırma, bütünleştirme ve toplumsallaştırma işlevine sahip olduğunu belirtir. Susser²⁵ de (1996, s. 170) ideolojik söylem için benzer bir tasnif yapar ve onun işlevlerini "meşrulaştırma, toplumsallaşma ve üyelerin mobilizasyonu" şeklinde ifade eder. Buna göre ideolojiler, politik düşüncüyü, mevcut veya hayali bir dünyaya dair algıları yansıtır ve iktidar ile ilişki kurar. Bu sayede eylemler ve kararlar "meşruiyet" kazanır. Ancak bunların gerçekleşmesi için ideolojinin benimsenmesi gereklidir²⁶. İdeolojinin benimsendiğini gösteren unsurlardan biri, şüphesiz bu durumun eylemlere ve söylemlere yansımalarıdır. Sözleşme çerçevesindeki söylemlerin, ideolojik duruşla ilişkisi aşağıda ele alınmıştır.

İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının sorunlara odaklanmaktan ziyade, ideolojik kamplar üzerinden yürütüldüğünden daha önce bahsedilmişti. Bu tartışmalarda daha çok kendi saflarını oluşturma, safları sıklaştırma ve karşı tarafın argümanlarını geçersiz hale getirme çabaları dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, ideolojinin bu bağlamda ele alınmasında yarar vardır. Van Dijk, ideolojinin niteliklerini ortaya koyarken²⁷ ideolojinin bir inanç sistemi olduğunu ve bu sistemlerin gruplar tarafından paylaşıldığını ileri sürmektedir. Daha önemli bir özelliği, ideolojilerin toplumsal pratikleri etkilemesidir; zira bireylerin ve grupların söyleminde ve eyleminde belirleyici olabilmektedir. Ferguson²⁸, ideolojinin niteliklerini sıralarken ideolojinin sabit olmayıp sürekli bir yenilenme halinde olduğundan bahsetmektedir. Burada özellikle ötekinin ideolojisi önemli bir rol oynamaktadır, çünkü onun varlığı ve hatta tehdidi kendisini gözden geçirmesine neden olmaktadır. Bir diğer önemli unsur, ideolojinin çeşitli faktörlerden destek almasıdır. Örneğin, kendi düşüncesinin alternatifi olmadığı ve dolayısıyla bu ideolojinin

²² Freeden, Michael, *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*, Oxford University Press, Oxford, 1996, s. 14-15.

²³ Van Dijk, Teun A., "Discourse and Ideology", içinde: *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, Sage, 2011, s.380.

²⁴ Freeden, 1996, s. 22-23.

²⁵ Susser, Bernard. "The domains of ideological discourse". *Journal of Political Ideologies*, C.1, S.2, s. 165-181. <https://doi.org/10.1080/13569319608420735>

²⁶ Freeden, 1996, s. 35.

²⁷ Van Dijk, 2011, s. 382-384.

²⁸ Ferguson, Michael L., "Neoliberal feminism as political ideology: revitalizing the study of feminist political ideologies", *Journal of Political Ideologies*, C. 22, S. 3, 2017, s. 221-235.

doğru olduğu varsayımı, kabullenmeyi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca yapısal veya kültürel unsurlardan (din gibi) destek alması ideolojiyi güçlendirmektedir. İdeolojinin benimsenmesi ise düşünce yapılarının tekrar etmesiyle kendini göstermektedir²⁹, yani düşünce kalıpları grup üyelerinin eylemlerine ve söylemlerine yansımaktadır. Söylemin üretilmesi ve benimsenmesi sürecine grup üyelerinin dahil olması, kişilerin aidiyetini pekiştirmektedir. Böylece egemenlik kurmak için söylemsel bir mücadele vermektedir³⁰.

İstanbul Sözleşmesi için ilk girişimler 1990’larda başlamıştır³¹ 2008 yılında Avrupa Konseyi’nin oluşturduğu kadınlara ve hane içi şiddetin önlenmesi ve mücadelesi için oluşturduğu komite (CAHVIO), sözleşme metnini hazırlamış ve metin 11 Mayıs 2011 tarihinde imzaya açılmıştır³². Sözleşmeyi imzalamalarına rağmen, bazı ülkeler bir sonraki adım için harekete geçmemişlerdir, yani sözleşmeyi onaylamamışlar ve dolayısıyla iç mevzuatlarına yansıtılmamışlardır. Bunlar Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Ermenistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Moldova, Slovakya, Ukrayna’dır. Türkiye ise bütün aşamalarını hayata geçirmesine rağmen, 2021 yılında Sözleşmeden çıkma kararı almıştır³³.

Birleşik Krallığı dışarıda tutarsak diğer ülkelerin hepsinin benzer tartışmalar yürüttüğü görülmektedir. Bu olguya Cerami³⁴, çeşitli açıklamalar getirmektedir. Ona göre, otoriterleşme ve sözleşmeye karşı tavır alma arasında bir ilişki vardır ve Doğu Avrupa ülkeleri bu anlamda bir paralellik göstermektedir. Bunun yanı sıra iç ve dış politikadaki sorunlardan kaçınmak için sözleşmenin araçsallaştırıldığı, hatta karşı tarafların bunu bir “vesayet savaşı” amacıyla kullandığı anlaşılmaktadır. Bahsi geçen ülkelerdeki seyir aynı olmamasına ve her ülkenin kendi iç dinamiklerine rağmen benzerlikler çarpıcıdır. Örneğin Macaristan, sözleşmeyi imzalamış ama mecliste onaylamamıştır; gerekçe olarak ise yönetimdeki Hristiyan Demokrat Parti’nin bunu “milli değerlere” aykırı bulması gösterilmiştir. Her ne kadar 2015’te kendi iç mevzuatında kadın sorunları konusunda iyileştirme adına küçük adımlar atmış olsa da “cinsiyet eşitliği endeksinde” Macaristan AB ülkeleri içinde alt sıralardaki ülkelere biri olarak kalmıştır³⁵. Dolayısıyla Macaristan’da kadın hakları ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda iyileştirmeler yapılması gerekse de, kadın meselesi ve İstanbul sözleşmesi Macaristan’da daha popülist politikalar bağlamında tartışılmaktadır.

²⁹ Ferguson, 2017, s.229.

³⁰ Kølvråa, Christoffer & Ifversen, Jan. “The attraction of ideology: discourse, desire and the body”. *Journal of Political Ideologies*, C. 22, S. 2, 2017, s. 182–196.

³¹ Isaacs / Rudzite, s. 1424. Council of Europe (2004) The Protection of Women Against Violence Recommendation No. R (2002) 5 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum, Equality Division, Directorate General of Human Rights (Strasbourg, Council of Europe. ET. 12.01.2024.

³² Historical Background (t.y.), <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/historical-background>. ET: 21.02.2024.

³³ İstanbul Sözleşmesinden ayrılma konusunda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığınca yapılan resmi açıklamada “Başlangıçta kadın haklarının güçlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlayan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye’nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmiştir. Türkiye’nin sözleşmeden çekilme kararı alması da bu nedene dayanmaktadır” denilerek sözleşmeden çekilmeye eşcinselliği normalleştirmeye çalışan kesimlerin manipülasyonu gerekçe olarak gösterilmiştir (Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden Çekilmesine İlişkin Açıklama, 21.03.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama>). ET: 12.01.2024

³⁴ Cerami, Carola. s. 5-6.

³⁵ Nagy, Alíz, s. 19-21.

Tartışmaların hararetili yürütüldüğü bir başka ülke olan Letonya’da, 2016 yılında Sözleşme onaylanmaya hazırlanırken³⁶ tartışmalar başlamış ve çeşitli nedenlerle sözleşmenin onaylanmasına karşı olan gruplar öne çıkmıştır. Mayıs 2016’de imzalanmasına rağmen Sözleşme mecliste onaylanmamış, hatta 2018’de yeniden tartışmalar alevlenmiş ve çeşitli gruplar sürece dahil olmuştur. Benzer süreçler Polonya veya Hırvatistan’da da gözlemlenmiş, buralarda da çeşitli gruplar tartışmalara dahil olmuş ve taraf oldukları sözleşmenin bir tehdit oluşturduğu görüşünü benimsemişlerdir. Yine Bulgaristan hükümeti sözleşmeyi oylamaya hazırlanırken muhalefetin mobilize olduğu, hatta tartışmaların mülteci sorunlarıyla paralel yürütüldüğü dikkat çekmiştir. Her ne kadar Sözleşmeden çıkarak daha radikal bir adım atmış olsa da Türkiye’nin durumunda benzerlikler söz konusudur. Yürütülen tartışmalarda sözleşmenin metninden ve içeriklerinden ziyade gizli gündem, dış tehditler ve aile gibi toplumsal kurumlara verdiği zarar odak noktasına oturmuştur. Yukarıda zikredilen diğer ülkelerdeki tartışmalar da benzerlik göstermektedir, ancak burada hepsine değinmek yerine makalenin devamında ülkeler temelindeki tartışmalara ve süreçlere değinilecektir.

Doğu Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de yürütülen tartışmaların sözleşme metnine odaklanmadığından bahsedilmişti. Yani, sözleşme siyasi gündem oluşturmak için araçsallaştırılmış ve ülke içindeki sorunlardan uzaklaşmak veya “safları sıkılaştırmak” için bir vasıta olarak görülmüştür. Bu kısımda bahsi geçen ülkelerdeki tartışmalarda öne çıkarılan konular ve onların tartışılma biçimi ele alınmış, ayrıca, bunların ardında yatan ideolojik ve siyasi motivasyonlara işaret edilmiştir.

Sözleşme bağlamında öne çıkan tartışma konularından biri “gender³⁷” (toplumsal cinsiyet) kelimesinin tanımıdır. Sözleşmede toplumsal olarak inşa edilmiş kadın ve erkek rollerinden bahsedilmesine rağmen muhafazakâr çevreler, bunun ötesinde bir anlam taşıdığını iddia etmiş ve tartışmayı bu çerçevede yürütmüştür³⁸. Bu bağlamda iki husus öne çıkmıştır. Bunlardan ilki sözleşme ile “üçüncü cinsiyet” tanımının meşruluk kazanacağı iddiasıdır. Kadın ve erkek olarak yapılan ayrımın geçersiz hale geleceği, daha doğrusu alternatif cinsel kimlik(ler) ortaya çıkarılmak istendiği vurgulanmaya başlanmıştır. İkinci husus ise “gender” kavramının kendisiyle ilgilidir. Zira çoğu dilde bunun net bir karşılığı yoktur ve ülkelerin kendi dillerinde önerdikleri karşılıklar kavramı daha da anlaşılmaz hale getirmektedir. Türkiye’de kullanılan toplumsal cinsiyet kavramında da buna benzer bir durum söz konusudur. Kavramın sadece cinsiyet rollerinde toplumsal unsurlardan kaynaklı eşitsizliklere gönderme yaptığını söyleyenler olduğu kadar, biyolojik kimliğin reddedilmesi anlamını taşıdığını iddia edenler de mevcuttur. Bu da tartışmaların daha karmaşık hale gelmesine yol açmaktadır.

Tartışma odağına oturan bir diğer konu eşcinsel evliliğidir. Sözleşme içinde cinsel yönelim ifadesi sadece şiddete maruz kalan grupların korunması bağlamında geçmesine rağmen, tartışma yaşayan bütün ülkelerde sözleşme ile eşcinsel evliliğinin önü açılacağına dair güçlü bir iddia dillendirilmektedir. Söz konusu ülkelerde LGBTQ karşıtlığı oldukça yüksektir

³⁶ Isaacs / Rudzite, s.1425.

³⁷ Toplumsal cinsiyet kavramının kullanılışı için bakınız: Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi - No. 210, <https://rm.coe.int/1680462545>. ET.: 11.01.2021.

³⁸ Güneş, Ayşe / Ezikoğlu, Çağlar. “Legal and Political Challenges of Gender Equality and Crimes Against Women in Turkey: The Question of Istanbul Convention”, *Women & Criminal Justice*, C.33, S. 1, 2023, s. 14-27.

ve bu sözleşmeyle birlikte LGBTQ gruplarına dışarıdan destek verileceği iddiası yaygındır. Bu gelişmelerin ülkenin manevi değerlerinin altını oymaya veya onları yok etmeye yönelik bir girişim olarak yorumlanması da dikkat çekicidir. Halbuki az önce ifade edildiği gibi, sözleşme metninde bunun desteklendiğine yönelik herhangi bir ibare bulunmamaktadır.

Aile kurumunun korunması ve ahlaki yozlaşma çok tartışılan konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmenin ülkelerin manevi değerlerini yozlaştırma amacını taşıdığı ve bu yozlaşmadan en fazla aile kurumunun etkileneceği yaygın bir kabul haline gelmiştir. Metne bakıldığında hane içi şiddet ve özellikle kadına yönelik şiddetin önlenmesi doğrultusunda devletlerin önlemler alması gerektiğinin altı çizilmektedir. Buna göre gerektiği durumlarda, şiddeti uygulayanın evden uzaklaştırılması veya kadının sığınma evlerine yerleştirilmesi gibi “sert” önlemler alınmalıdır. Bazı çevreler, bunu aile bütünlüğünün bozulması olarak yorumlamaktadır. Buna ilaveten yukarıda zikredilen hususlarla birlikte geleneksel aile yapısının bozulmak istendiğine dair iddialar mevcuttur ve bunlar ciddi destek görmektedir.

Sözleşmeyle ilk bakışta hiçbir ilgisi olmamasına rağmen, gündeme getirilen konulardan biri de ülke egemenliğidir. Sözleşmenin dışarıdan yapılan baskılar neticesinde ülkelere zorla kabul ettirilmek istendiği yaygın kullanılan bir argümandır. Buna göre, dışarıdan yapılan baskılar çerçevesinde Avrupa Birliği’nden gelen talepler olduğu kadar ülke modernizasyonunu destekleyen sivil girişimlere de atıf söz konusudur. Bütün bunlar ülkelerin iç işlerine ve işleyişine bir müdahale olarak algılanmakta ve egemenliği zedeleyici uygulamalar olarak yorumlanmaktadır. Avrupa şüpheliğinin yükselişte olduğu bir dönemde, AB tarafından gelen her tür talep iç işlerine müdahale olarak algılanmaktadır. İstanbul Sözleşmesi ile de ülkelerin iç işlerine müdahale etmek istediği dile getirilen bir mesele olarak görülmektedir.

III. TARTIŞMALARIN ODAK NOKTALARI VE BULGULAR

Daha önce ifade edildiği gibi İstanbul Sözleşmesi bazı ülkelerde ideolojik bir perspektiften ele alınmaktadır ve meselenin özünden ziyade siyasi ve toplumsal bir malzeme yapılarak araçsallaştırılmıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada bahsi geçen ülkelerdeki tartışmalardan hareketle Isaacs ve Rudzite tarafından önerilen dört boyut³⁹ üzerinden bir incelenecek ve ülkeler arasındaki benzerliğe dikkat çekilecektir. Yürütülen tartışmalarda sözleşme, bir hukuki metin olarak tartışılmamaktadır, aksine siyasi gündemin konusu haline gelerek bir kültür savaşının malzemesine dönüşmüştür.

1. Bu bağlamdaki ilk boyut, tartışmaların ahlaki bir bağlama oturtulmasıdır, yani ahlaki bir yozlaşmaya vurgu yapılmasıdır. Hatta sözleşme karşıtları olduğu kadar taraftarları da ahlaki bir göndermeye başvurmaktadır. Söz konusu gönderme bir tarafın ilahi veya ahlaki bir emire referans verme şeklinde olduğu gibi karşı tarafın da küresel insan haklarına vurgu yaptığı görülmektedir. Letonya’da, örneğin, bu minvalde tartışmaların yürütüldüğü görülmektedir; sözleşmenin geleneksel aileye bir tehdit teşkil ettiği, cinsiyetin toplumsal olarak inşa edildiği veya “gender” ideolojisinin dayatıldığı temel tartışma konularından birkaç tanesidir⁴⁰. Bulgaristan’da hükümet sözleşmeyi onaylamaya hazırlanırken muhalefetin İstanbul

³⁹ Isaacs / Rudzite, s. 1421

⁴⁰ Isaacs / Rudzite, s. 1428-1433.

Sözleşmesi'ni araçsallaştırdığı dikkat çekmektedir. Kullandıkları karşı argümanların merkezinde “aile, gelenek” gibi değerlerin tehdit edildiği yer almaktaydı. Bu sayede çeşitli aktörlerin mobilize edilmesi mümkün olmuştur⁴¹ (dış tehdit, toplumun ahlaki dokusuna tehdit; STK'lar mobilize edilmesi). Hatta geleneklerin tehdit altında olduğu iddiası başka tehditlerin varlığına da işaret ederek gündeme taşınmaya çalışılmıştır. Örneğin göç, birçok ülkede olumsuz algılanmaktadır. Bulgaristan'ın bu sözleşme neticesinde sadece göçmen almak zorunda kalmayacağını, özellikle trans birey mülteci almaya zorlanacağı iddia edilmiştir. Benzer bir durum Polonya'da gözlemlenmektedir. 2012'de imzalanmasına rağmen hükümet içinde muhalif sesler yükselmiş ve İstanbul Sözleşmesi başlıca tartışılan bir konu olmuştur. Dile getirilen argümanlar ise feminist ideolojinin baskısı, geleneksel aile değerlerine tehdit, eşcinselliğin önünün açılması⁴² olmuştur. Hatta sözleşmenin gizli bir gündemi olduğu ve aslında LGBTQ taleplerinin destekleneceği önemle vurgulanmıştır.

Türkiye'deki tartışmaların odağında da ahlaki konular ve geleneklere yönelik tehditler vardır. Buna göre sözleşmeyle aileye verilen zarar neticesinde çarpık yapıların ortaya çıkacağı ileri sürülmektedir⁴³. Böylece, sözleşmeyle, üçüncü cinsiyet tanınacak, eşcinsel evlilikleri meşru hale gelecek ve aile değerleri tehdit edilecektir⁴⁴. Türkiye Düşünce Platformu tarafından Cumhurbaşkanlığına sunulan raporda⁴⁵ da bu iddiaları görmek mümkündür. Bu rapora göre sözleşmeyle cinsiyetsizlik özendirilmekte, manevi değerler zedelenmekte ve aile kurumu zayıflatılmaktadır. Bu nedenle de sözleşme feshedilmelidir⁴⁶. Bütün bunlar, Türkiye'deki tartışmalarda ahlaki sorunların öne çıkarıldığı ve sözleşmenin içeriğiyle ilişkili olmamasına rağmen sözleşme bağlamında ileri sürüldüğünü ortaya koymaktadır. Hatta yaygın argümanlar arasında sözleşmenin aileyi korumadığı, aksine ev içi ve kadın cinayetlerinin önünü açtığı da yer almaktadır. Çözüm olarak ise geleneksel hane yapıları önerilmektedir, çünkü buna göre böyle bir yapıda aile ve toplum daha huzurludur. Böylece annelik onuru zedelenmekte ve kadının iş hayatına katılımı aileyi bitirmektedir.

2.İkinci boyut, “aracıların dışsallaşması” olarak tabir edilen bir olgudur; böylece taraflar sözleşmenin hayata geçirilmesinde dışarıdan baskı veya desteklerin olduğunu iddia etmektedir. Hatta bunların kendi ideolojilerini dayatmak ve kültürün değişimini zorlamak gibi gizli gündemi olduğu iddiaları da mevcuttur. Letonya'da, örneğin, Soros gibi küresel liberal normların destekçileri devreye girdiği iddiaları tartışmanın önemli bir gündemi olmuştur⁴⁷. Ancak söz konusu araçların ülke dışından olması şart değildir, ülke içinde de sürece dahil olan gruplar veya kurumlar bulunmaktadır. Örneğin Letonya'da dini kurumlar da dahil olmak üzere çeşitli grupların tartışmaya taraf olduğu görülmektedir. Letonya Bilimler Akademisi'nin bir değerlendirme yaparak sürece dahil olması buna bir örnek olarak sunulabilir, onların raporuna

⁴¹ Gwiazda / Minkova, s.10.

⁴² Gwiazda / Minkova, s. 13-15.

⁴³ Özdil Gümüş, s. 48.

⁴⁴ Bodur Ün, Marella/Arıkan, Harun, s. 951.

⁴⁵ Bu platform daha sonra geri çekildiğini duyurmuştur. Daha fazla bilgi için bakınız: <https://ilkha.com/6284-sayili-kanun-ve-genc-evlilik-magdurlari/cumhurbaskani-na-sunulan-istanbul-sozlesmesi-degerlendirme-raporundan-onemli-detaylar-131767>; <https://bianet.org/haber/istanbul-sozlesmesi-ne-karsi-cikan-platform-geri-cekildi-228469>. ET.: 11.01.2024.

⁴⁶ Yetkin, Murat. “İşte Erdoğan'dan fesih isteyen İstanbul Sözleşmesi raporu”, 2020, <https://yetkinreport.com/2020/07/23/iste-erdogandan-fesih-isteyen-istanbul-sozlesmesi-raporu/>, ET: 21.02.2024.

⁴⁷ Isaacs / Rudzite, s. 1421.

göre sözleşmenin onaylanması ertelenmelidir, çünkü ülkenin alt yapısı henüz buna hazır değildir⁴⁸. Yine Vatikan'ın tartışmalarda taraf olduğu görülmektedir; hatta toplumda konuşulan konulardan birisi Paskalya'nın yasaklanacağı iddiasıdır⁴⁹.

Türkiye'de de benzer iddialar söz konusu olmuştur, çünkü sözleşmenin ülkenin kendi değerlerine aykırı gizli gündemi olduğuna dair görüşler oldukça yaygındır. Ayrıca, “dış güçlerin” bu sürece dahil oldukları ve ülkenin iç işlerine müdahil olmak istedikleri de sıkça dillendirilmektedir. Her ne kadar bu görüşlere itiraz eden ve sözleşmenin önemine işaret eden karşı bir kamp olsa da, bunların seslerini daha az duyurabildikleri görülmektedir. Sözleşme karşıtı kamp içinde dini cemaatler, medya kuruluşları, çeşitli İslamcı yazar ve entelektüeller, “gender” karşıtı STK'lar vs. vardır. Hepsinin başvurduğu argümanlar ise kültürel yozlaşmanın ve ailenin tehdit altında olmasıdır. Ayrıca erkeklerin mağdur edildiği, aslında bunun Soros destekli bir proje olduğu ve sözleşmenin gizli gündemi (asıl amasın LGBTQ hakları olması gibi) olduğu da ileri sürülmüştür. Bu grubun söz konusu argümanlarla siyasilere baskı yapması mümkün olmuş ve ayrıca gündemi belirlemek için birtakım stratejilere başvurulmuştur. Gazete yazıları, dilekçeler, videolar, sosyal medya kanalları, hatta KADEM⁵⁰ gibi muhafazakâr kadın derneklerini hedef haline getirme⁵¹ bu stratejilerden bazılarıdır. Böylece, sözleşme etrafında dönen tartışmalara dışarıdan taraflar dahil olmuş ve süreci belirleyecek bir güç elde etmişlerdir.

3.Üçüncü boyut, “kültürün araçsallaştırılması” ile ilişkilidir, yani taraflar arasında bir kültür savaşı yaşanmakta ve kültür bu savaşın bir aracı haline gelmektedir. Bir tarafın kazanması, aynı zamanda kendi kültürünün domine etmesi anlamını taşımaktadır. Bu türden bir kültür savaşında tarafların beklentisi ve çıkarları da söz konusu olacak ve neticesinde kazanan taraf toplumu şekillendirebilecektir. İstanbul Sözleşmesi de böyle bir kültür savaşının aracına dönüşmüştür, zira asıl maksat kadın meselesine çözüm getirmek değil kendi iktidar alanını genişletmek için onu araçsallaştırmaktır. Ayrıca, meselenin araçsallaştırılması, özellikle siyasilere iç sorunlardan uzaklaşma imkânı sunmuştur. Macaristan'da Victor Orban, dini kamusal alanda daha etkin hale getirecek adımlar atmış, kiliseleri yenilemiş ve toplumsal merkezler haline getirmiştir. Bunun yanı sıra din temelli örgütler daha aktif rol almaya başlamış, din temelli eğitim kurumlarına daha fazla devlet fonu aktarılmıştır. “Gender studies” yerine “Family studies” başlığı çerçevesinde çalışmalar ağırlık kazanmıştır⁵². Polonya'da da benzer gelişmeler yaşanmış, uygulanan sosyal politikalar yine daha çok aile ağırlıklı olmuştur⁵³. Buna İstanbul Sözleşmesi çerçevesinde baktığımızda, yine kültürel savaşın belirleyici rol oynadığını söylemek mümkündür. Siyasiler daha muhafazakâr değerleri ön plana çıkarmayı tercih etmekte ve sözleşme bu değerlere karşı olduğu iddia edildiğinden, muhalefet de kültür

⁴⁸ Isaacs / Rudzite, s. 1426.

⁴⁹ Isaacs / Rudzite, s. 1430.

⁵⁰ Açılımı: Kadın ve Demokrasi Derneği

⁵¹ Kütük-Kuris, Merve. “The rise and fall of support for the Istanbul Convention: Understanding the case of KADEM”, *Women's Studies International Forum*, C. 93, 2022, s.1-14.

⁵² Stubbs, Paul / Lendvai-Bainton, Noemi. “Authoritarian Neoliberalism, Radical Conservatism and Social Policy within the European Union: Croatia, Hungary and Poland”, *Development and Change*, C. 51, S. 2, 2019, s.548-549.

⁵³ Stubbs / Lendvai-Bainton, s. 552-553.

üzerinden yürütülmektedir.

Türkiye’de de sözleşmenin iki karşıt kampın mücadelesinin malzemesi olarak kullanılması açısından araçsallaştırıldığı gözlemlenmektedir. Bu tartışmaların ve tarafların odağında yine feminizm, eşcinsellik, cinsiyetsizlik gibi konular vardır ve hepsinin aileyi tehdit ettiği ileri sürülmektedir. Hatta uygulanan politikalarda yine ailenin öncelendiği görülmektedir⁵⁴. Hatta iktidar açısından seçimlerde oy kaybetme endişesiyle sözleşmenin bir araç haline getirildiğini söylemek mümkündür, çünkü çeşitli toplumsal grupların gündemi kültürel bağlamda şekillendirdiği ve sözleşmeyle ilişkilendirdiği açıktır.

4.“İktidar için asimetrik mücadele” ise sözleşme karşıtlığı etrafında yürütülen tartışmaların dördüncü boyutunu oluşturmaktadır. Kültür, bir bakıma bir iktidar kurma alanına dönüşmektedir, fakat tarafların iktidarla ilişkisinde asimetrik bir durum olması nedeniyle eşit bir mücadele yürütülememektedir. Hırvatistan’dan Bir örnek vermek mümkündür. Ülkede oy amaçlı patronaj ilişkilerinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Buna bir örnek, gaziler için verilen destekler veya çocuklarına sağlanan pozitif önlemlerdir⁵⁵. Yani hükümetin uyguladığı politikalarla seçmen kendine daha bağımlı hale gelmekte ve onu destekleyen tarafta yer alma ihtimali artmakta⁵⁶, bu da sözleşme karşıtı olan hükümetin elini güçlendirmektedir. Bazı hükümetler, gücü tek bir merkezde toplama girişimiyle bu asimetrik ilişkiyi daha da derinleştirmiştir. Macaristan, örneğin ekonomik krizle beraber ülkeyi radikalleştirmiş, medya monopollerini oluşturmuş, STK faaliyetlerini sınırlandırmış, hak ve özgürlüklerden uzaklaşmış ve yerine milli birliğin inşa edilmesine yönelik adımlar atmıştır⁵⁷.

Siyasi gündemi belirlemede bütün bu gelişmelerin önemli bir rolü vardır. Bunun yanı sıra sözleşme taraftarı veya karşıtı olan grupların yapısı da önem arz etmektedir. Örneğin feminist politikaların hayata geçirilmesi birtakım koşullara bağlıdır. Bunlar, karar verme sürecinde yeterli kadının olması, kritik aktörlerin desteğinin alınması veya güçlü örgütlerin varlığı gibi unsurlardır⁵⁸. Polonya’da 2015 seçim kampanyasında “gender ideoloji” karşıtlığı kullanılmış; aynı zamanda küreselleşme karşıtlığı için bir zemin sağlanmıştır. Bunun yanı sıra STK’lar ve Katolik Kilisenin baskıları da olmuştur⁵⁹. Feminist koalisyonun güçlü olmasıyla sözleşme onaylanabilmiştir. Yine de daha öncesinde hükümet içindeki muhalefet, feminist ideolojinin baskısı olduğuna dair iddiaların olduğu ve geleneksel aile değerlerinin tehdit edildiği gerekçesiyle, hatta eşcinselliğin önünün açılacağına dair iddialarla sözleşmenin mecliste hemen onaylanamamasına neden olmuştur⁶⁰, bu süreç feminist tarafın desteğiyle 2015 yılında tamamlanabilmiştir. Bulgaristan’da ise “anti-gender” koalisyonu büyük bir gruptan oluştuğundan güçlüydü ve medya gibi gündemi belirleyebilecek kaynakları kullanma kapasitesi yüksekti. Böylece destekçileri mobilize etmek daha kolay olmuştur⁶¹. Ukrayna’da da benzer

⁵⁴ Bayar, s.7.

⁵⁵ Her ne kadar günlük hayatta pozitif ayrımcılık kavramı olarak kullanılsa da pozitif/olumlu eylem veya önlem kavramların kullanımı önerilmektedir. Bkz.: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1413?language_content_entity=en, ET: 21.02.2024.

⁵⁶ Stubbs / Lendvai-Bainton, s.544

⁵⁷ Stubbs / Lendvai-Bainton, s. 548-549.

⁵⁸ Gwiazda / Minkova, s.3.

⁵⁹ Stubbs s. 552-553.

⁶⁰ Gwiazda / Minkova, s. 13-15.

⁶¹ Gwiazda / Minkova, s. 8.

kamplaşmalar söz konusudur⁶². Bir kutupta kilise ve onu destekleyen STK'lar ve siyasiler bulunurken, diğer kutupta seküler STK'lar, feministler ve LGBT aktivistleri ile liberal tutuma sahip çeşitli gruplar vardır. Ukrayna'da sözleşme taraftarı grupların galip geldiği anlaşılmaktadır, zira sözleşme 2022 yılında meclis tarafından onaylanmıştır.

Türkiye'ye bakıldığında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ilk yıllarında kadına yönelik politikalarda daha olumlu gelişmeler yaşandığı ve özellikle AB müzakereleri çerçevesinde aile, şiddet, cinsel istismar gibi konularda yasal değişikliklerin hayata geçirildiği anlaşılmaktadır⁶³. Ancak muhafazakarlığa doğru bir değişimle birlikte, aile politikalarına yapılan vurgu artmış ve İstanbul Sözleşmesi tartışmaların odağına oturmuştur. Yine, Türkiye'de de iki kamp üzerinden tartışmalar yürütülmektedir. Bir yanda daha muhafazakâr bir dünya görüşünü savunan ve aileyi merkeze koyan bir taraf bulunmaktadır. Bu grubun kendi çevrelerinden gelen talepleri dahi feminist ve aşırı olarak nitelendirdiği ve eleştirdiği görülmektedir⁶⁴. Bunun bir yansıması cumhurbaşkanlığının yazılı bir duyurusunda görmek mümkün; buna göre sözleşme, eşcinselliği normalleştirmek için kullanılmıştır. Aynı metinde sözleşmeyi mecliste onaylamayan ülkelere referans verilmiştir⁶⁵. Söz konusu kampın içinde ciddi bir medya ve STK desteği dikkat çekmektedir. Örneğin Yeni Akit veya Milli Gazete⁶⁶ hem İstanbul Sözleşmesini hem de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığını ağır şekilde eleştirmişlerdir. Bu gazetelerde sözleşmenin aileler üzerinde baskıya neden olduğu ve boşanma oranlarında artışa sebebiyet verdiği iddia edilmektedir. Aynı şekilde STK'lar ve sert çıkışlarla gündemde olan (Sema Maraşlı, Yusuf Kaplan, İhsan Şenocak, Abdurrahman Dilipak gibi) tanınmış figürler de bu kampın içinde yerini almakta ve İstanbul Sözleşmesini sıkça gündeme taşımaktadırlar⁶⁷.

Bu noktada Türkiye'ye has olarak bir üçüncü kamptan da bahsetmek mümkündür. Hem muhafazakâr çevreye ait olan, hem de sözleşme karşıtı tarafta yer almayanlar da bulunmaktaydı. Mesela KADEM⁶⁸ bu nedenle ciddi eleştiriler alıp muhafazakâr çevrenin hedef tahtası haline gelmiştir⁶⁹. Benzer bir durum az sayıda muhafazakâr kadın yazar için de söz konusudur. Hidayet Ş. Tuksal veya Ayşe Böhürler gibi isimler, kadınların yalnız bırakıldığını ve gerçek sorunlara karşı muhafazakâr çevrenin kulaklarını kapattıklarını belirtmişlerdir⁷⁰. Hükümetin söylem değişikliği, sözleşme karşıtı kampın daha güçlü olduğunu açıkça göstermektedir, zira meclis onayından geçmesine ve iç mevzuata yansıtılmasına rağmen hükümet bu kampın isteği doğrultusunda sözleşmeden çıkmıştır.

SONUÇ

Kadın hakları ve özellikle kadına yönelik şiddetin önlenmesi gibi konular dünyadaki

⁶² Zorgdrager, Heleen, s. 95.

⁶³ Güneş / Ezikoğlu, s. 16.

⁶⁴ Özdil Gümüş, s. 44.

⁶⁵ Bodur Ün/Arkan, s. 955.

⁶⁶ İslamcı basın ve Milli Gazete özelinde İstanbul Sözleşmesi karşıtlığı üzerine örnekler içeren bir inceleme için bkz. Keleş / Onay, 2022.

⁶⁷ Özdil Gümüş, s. 45-46, Güneş/ Ezikoğlu, s. 21.

⁶⁸ İstanbul Sözleşmesine ilişkin 20.01.2020 tarihli bir soru cevap tarzi açıklama halen KADEM internet sitesinde yer almaktadır. İstanbul Sözleşmesi Hakkında, 2020, <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/>, ET:21.02.2024.

⁶⁹ Bodur Ün, s. 954, Küttük Kuriş, s. 2.

⁷⁰ Özdil Gümüş, s. 49.

bütün ülkelerde bir sorun olarak devam etmektedir. Her ne kadar hukuki anlamda iyileştirmeler yapılmış olsa da gündelik hayattaki problemler çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir. Ayrıca, devlet ve toplumların kadına yönelik sorunları ele alma tarzları da farklılık arz etmektedir. Bunlar, konuya ilişkin daha efektif çözümler bulmaktan kadına daha fazla hakların verilmesinin geleneğe tehdit anlamına geldiği görüşlerine kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir. Sorunlara yönelik etkin çözümlerin üretilmemesi ise problemlerin daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bunun en bariz örneği son zamanlarda sıkça gündeme gelen kadın cinayetleridir. Türkiye’de, örneğin, her ne kadar iç mevzuat anlamında iyileştirmeler yapılsa da, söz konusu adımları eleştirel perspektiften okuyanlar da vardır. Eleştirel bakanlar, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine yönelik mevzuatı sorunun kaynağı olarak da yorumlamaktadır. Dolayısıyla, İstanbul Sözleşmesine yönelik ciddi eleştiriler ve iddiaları gündeme getirmişlerdir. Son zamanlarda değişen siyasi iklimle beraber bu grupların güçlendiğini ve gündemi belirler hale geldiklerini söylemek mümkündür.

Bu çalışma, İstanbul Sözleşmesi odaklı tartışmaları karşılaştırmalı bir perspektiften incelemiş ve bu tartışmaların arkasında yatan dinamikleri ortaya koymaya çalışmıştır. İstanbul Sözleşmesi’nin en çok tartışıldığı Doğu Avrupa ülkeleri ve Türkiye arasındaki benzerliklere dikkat çekilmiş ve bir takım ortak noktalar ortaya konmuştur. Bahsi geçen ülkelerin hepsinde ahlaki bir yozlaşmaya yönelik iddialar mevcuttur, yani sözleşmenin onaylanması ve iç mevzuata yansıtılmasıyla geleneksel değerlerin altının oyulacağı ve ahlaki bir bozulmanın meydana geleceği ileri sürülmektedir. En çok gündeme getirilen konular, eşcinsel evliliğinin meşrulaşması, üçüncü cinsiyetin resmîyet kazanması ve geleneksel aile yapısının yok olmasıdır. Diğer bir mesele, sözleşmenin dışarıdan dayatılmasıdır. Avrupa Birliği şüpheciliklerinin arttığı bir dönemde bu argümanın karşılık bulduğu açıktır. Sözleşme sayesinde AB’nin bahsi geçen ülkelerin iç işlerine müdahale hakkı elde edeceği ve ülkelerin egemenliğini zedeleyeceği sıkça dillendirilmiştir. AB dışında başka aktörlerin de bu sürece dahil olduğu iddiası yaygındır; bu bağlamda en çok zikredilenlerden birisi Soros vakfidir. Böylece sözleşmenin aslında yabancı kurumların devletlere müdahale edebilmesi için bir araç olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Dikkat çeken bir başka husus, sözleşmenin kültürel bir bağlama oturtulması ve kültür üzerinden iktidar alanlarının genişletilmesidir. Böylece karşıt kamplar, sözleşmeyi daha ziyade kendi kültürel anlayışı çerçevesinde yorumlamakta ve bunun üzerinden kendi kültürünün domine etmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla, sözleşme kültürel mücadelenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Makalede ele alınan bir diğer husus, karşıt kampların asimetrik güç yapısıdır. Bu boyut özellikle önemlidir, çünkü sözleşmenin meclis tarafından onaylanabilmesini doğrudan etkilemiştir. Doğu Avrupa ülkelerinin çoğuna ve Türkiye’ye baktığımızda sözleşme karşıtı tarafların, gündemi ve siyaseti belirleme kabiliyetinin daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla sözleşmenin asıl amacını ve içeriğini tartışan çevrelerin seslerini duyurması ve gündemi belirleme imkanları olmamıştır.

Makalede daha çok sözleşme karşıtlarının görüşleri ve yöntemleri tartışılmıştır; dolayısıyla diğer kampın görüşlerini ve argümanlarını içeren yeni çalışmaların da yapılması mümkündür. Bu bağlamda karşıt kampın yaklaşımı da eleştirel bir perspektiften ele alınabilir. Zira söz konusu çevrelerde de zaman zaman uygulanan politikalar eleştirilmiştir, ancak zaman zaman bu eleştiriler realiteden uzak ve birtakım varsayımlara dayalı olabilmektedir. Örneğin

sezaryen doğum ile ilgili yeniden düzenlenmelerin yapılması, yani normal doğumun teşvik edilmesi, muhafazakâr bir politika uygulaması olarak değerlendirilmiştir. Sezaryen doğum ile kadınların doğurganlığı düşeceğinden hükümetin bunun önünü almak istediği görüşü dillendirilmektedir. Oysa bunu başka perspektiflerden de okumak mümkündür, çünkü hem maliyetli bir uygulama olması hem de sağlık alanında suistimal edilmesi belirleyiciydi. Bu tarz bir perspektifi, KADEM'in kuruluşuyla ilgili iddialarda da görmek mümkündür. Buna göre bahsi geçen dernek, aile merkezli politikaların desteklenmesi için kurulmuştur. Oysa daha dikkatli analiz edildiğinde kurulduktan sonraki yıllarda daha çok kadın merkezli politikalar üretmeye gayret etmiş, İstanbul Sözleşmesi'ni destekleyen bir tavır benimsemiş ve sözleşmenin iç mevzuata yansımaları için çalışmalar yürütmüştür. Söz konusu örnekler, karşı kampın muhafazakâr çevreye yönelik algılarında da birtakım varsayımlardan hareket ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu minvalde yeni çalışmalar için yeni araştırma alanları sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydın-Düzgüt, Senem. "De-Europeanisation through Discourse: A Critical Discourse Analysis of AKP's Election Speeches", *South European Society and Politics*, C. 21, S.1, 2016, s. 45-58, DOI: 10.1080/13608746.2016.1147717
- Balogh, Lídia. "The Ratification Status of the Council of Europe's Istanbul Convention Among EU Member States", *MTA Law Working Papers*, Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences Budapest ISSN 2064-4515, 2020 <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>. ET.: 12.01.2024
- Bayar, Tuğba. "Turkey's withdrawal from Istanbul Convention: international human rights regime vis-à-vis authoritarian survival", *Turkish Studies*, C. 25, S.1, 2023, s. 22-42 DOI: 10.1080/14683849.2023.2262721
- Bodur Ün, Marella & Arıkan, Harun. "Europeanization and De-Europeanization of Turkey's Gender Equality Policy: The Case of the Istanbul Convention", *JCMS*, C. 60, S. 4, 2022, s. 945-962.
- Bosak, Martina / Vajda, Maja Munivrana. "The reality behind the Istanbul convention: Shattering conservative delusions", *Women's Studies International Forum*, 2019, s. 77-83.
- Cerami, Carola. "Turkey, Europe and Women's Rights: The Controversial Debate on the Istanbul Convention", *Nuovi Autoritarismi e Democrazie: Diritto, Istituzioni, Società* C. 3 S. 1, 2021, s. 187-195.
- Commonwealth Electoral Act. 1962, <https://www.legislation.gov.au/C1962A00031/latest/text>. ET: 21.02.2024
- Council of Europe. "The Protection of Women Against Violence Recommendation No. R (2002) 5 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum", Equality

- Division, Directorate General of Human Rights (Strasbourg, Council of Europe), 2004. ET.: 12.01.2024
- Cumhurbaşkanı'na sunulan "İstanbul Sözleşmesi" değerlendirme raporundan önemli detaylar (16.7.2020), <https://ilkha.com/6284-sayili-kanun-ve-genc-evlilik-magdurlari/cumhurbaskani-na-sunulan-istanbul-sozlesmesi-degerlendirme-raporundan-onemli-detaylar-131767>; ET.: 12.01.2024
- Declaration on the Elimination of Violence against Women. 20.12.1993, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>. ET: 21.02.2024.
- Elsner, Regina. "Ukrainian Churches and the Implementation of the Istanbul Convention in Ukraine: Being Europe Without Accepting "Gender"", *The Review of Faith & International Affairs*, C.20, S. 3, 2022, s. 63-76, DOI: 10.1080/15570274.2022.2111797
- Eslen-Ziya, Hande. "Establishing networked misogyny as a counter movement: The analysis of the online anti-Istanbul convention presence". *Convergence*, C. 28, S.6, 2022, s. 1737-1753. <https://doi.org/10.1177/13548565221089218>
- Ferguson, Michael L. "Neoliberal feminism as political ideology: revitalizing the study of feminist political ideologies". *Journal of Political Ideologies*, 2017, C. 22, S. 3, s. 221–235.
- Freeden, Michael. *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. 1996, Oxford University Press, Oxford.
- Gavrić, Saša. "Understanding Substantive Representation of Women in Consociational Post-Conflict Political Systems", *Nationalism and Ethnic Politics*, 2023, C. 30, s. 173-191, DOI: 10.1080/13537113.2023.2266155
- Güneş, Ayşe / Ezikoğlu, Çağlar. "Legal and Political Challenges of Gender Equality and Crimes Against Women in Turkey: The Question of Istanbul Convention", *Women & Criminal Justice*, C.33, S. 1, 2023, s. 14-27, DOI: 10.1080/08974454.2022.2040695
- Gwiazda, Anna / Minkova, Liana. "Gendered advocacy coalitions and the Istanbul Convention: a comparative analysis of Bulgaria and Poland", *International Feminist Journal of Politics*, 2023, s. 1-23. DOI: 10.1080/14616742.2023.2214566
- Historical Background, t.y., <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/historical-background>. ET: 21.02.2024.
- Isaacs, Rico / Rudzite, Liga. "Conceptualising Culture Wars in the Post-Communist Space: Latvia, the Istanbul Convention and the Struggle for Power", *Europe-Asia Studies*, C. 73, S. 8, 2021, s. 1418-1440, DOI: 10.1080/09668136.2021.1937574
- İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkan platform geri çekildi. 4.8.2020, <https://bianet.org/haber/istanbul-sozlesmesi-ne-karsi-cikan-platform-geri-cekildi>

228469. ET.: 11.01.2024.

Johnston, Neil. “The History of the Parliamentary Franchise”, *Research Paper*, 13/14, 2013. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP13-14/RP13-14.pdf>. ET: 21.02.2024.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (2011), Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi- No. 210, <https://rm.coe.int/1680462545>. ET.: 11.01.2021.

Keleş, Dilek / Onay, Duygu. “İslamcı Basında İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığının İzlekleri: Millî Gazete Örneği”. *Kültür ve İletişim*, Cilt 24(2), Sayı 48, 2022, s. 372-405. DOI: 10.18691/kulturveiletisim.915364

Kütük Kuris, Merve. “The rise and fall of support for the Istanbul Convention: Understanding the case of KADEM”, *Women's Studies International Forum*, C. 93, 2022, s.1-14.

Kølvraa, Christoffer & Ifversen, Jan. “The attraction of ideology: discourse, desire and the body”. *Journal of Political Ideologies*, C. 22, S. 2, 2017, s. 182–196.

Married Women’s Property Act, 1882, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/75/enacted>. ET: 21.02.2024.

Nagy, Alíz. “The Non-Ratification of the Istanbul Convention – Gender Inequality in Hungary”, *V4 Human Rights Review*, C. 3, S. 2, 2020, s. 19-21.

Özdil Gümüş, Esra. "The Contemporary Debates on Conservative Family: The Case of the Istanbul Convention," *RAIS Conference Proceedings 0054*, 2021, Research Association for Interdisciplinary Studies, s. 43-52.

Parti, Katalin. “Illiberal and Populist Political Narratives on Gender and Underreporting of Sexual Violence: A Case Study of Hungary”, *Politics and Governance* (ISSN: 2183–2463), C. 10, S. 4, 2022, s. 1-11. <https://doi.org/10.17645/pag.v10i4.5519>

Positive Discrimination (t.y.), https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1413?language_content_entity=en, ET: 21.02.2024.

Resmi Gazete, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-49.pdf>. ET: 21.02.2024.

Squire, Isobel, “Gender Ideology and the Istanbul Convention in Bulgaria”, [Master’s thesis, Aalborg Universitet], 2018.

Stubbs, Paul / Lendvai-Bainton, Noemi. “Authoritarian Neoliberalism, Radical Conservatism and Social Policy within the European Union: Croatia, Hungary and Poland”, *Development and Change*, C. 51, S.2, 2019, s. 540–560. DOI: 10.1111/dech.12565.

Susser, Bernard. “The domains of ideological discourse”. *Journal of Political Ideologies*, C. 1, S. 2, 2011, s.165–181. <https://doi.org/10.1080/13569319608420735>

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin Açıklama, 21.03.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama>. ET: 12.01.2024

Ünal, Didem. “Securitization of gender as a modus operandi of populism: anti-gender discourses on the Istanbul Convention in the context of AKP’s illiberal transformation”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 2023, s. 1-21. DOI: 10.1080/14683857.2023.2262227

Van Dijk, Teun A. “Discourse and Ideology”, içinde: *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, Sage, 2011.

Vassileva, Radosveta. “A Perfect Storm: The Extraordinary Constitutional Attack against the Istanbul Convention in Bulgaria”, *Osteuropa Recht*, C. 68, S.1, 2022, s. 78-96. DOI: 10.5771/0030-6444-2022-1

Violence against women, 25.3.2024, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>. ET: 21.02.2024.

What is the Istanbul Convention? Who is it for? Why is it important? (t.y.), <https://ec.europa.eu/justice/saynostopvaw/downloads/materials/pdf/istanbul-convention-leaflet-online.pdf>. ET.: 21.02.2024

Yetkin, Murat, İşte Erdoğan’dan fesih isteyen İstanbul Sözleşmesi raporu, 23.7.2020. <https://yetkinreport.com/2020/07/23/iste-erdogandan-fesih-isteyen-istanbul-sozlesmesi-raporu/>, ET.: 21.02.2024.

Zorgdrager, Heleen, “Ukrainian churches in defence of ‘traditional values’: two case studies and some methodological considerations”, *Religion, State & Society*, C. 48, S. 2-3, 2020, s. 90-106. DOI: 10.1080/09637494.2020.1757372